

مقایسه مهارت‌های اجتماعی دانشجویان نظام آموزش حضوری و الکترونیکی¹

مریم فلاحی¹، اسماعیل زارعی زوارکی²، داریوش نوروزی¹

¹ گروه تکنولوژی آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران

² گروه تکنولوژی آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران (نویسنده مسئول) zavaraki@atu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
مقاله علمی - پژوهشی دریافت: 02 اردیبهشت 1396 پذیرش: 28 خرداد 1397	هدف پژوهش حاضر مقایسه مهارت‌های اجتماعی دانشجویان نظام آموزش حضوری و الکترونیکی بوده است. روش تحقیق، روش شبه آزمایشی با دو گروه آزمایشی می‌باشد. اولین اندازه‌گیری با اجرای یک پیش‌آزمون و دومین اندازه‌گیری با اجرای پس‌آزمون صورت گرفته است. به روش تصادفی ساده جمعاً 48 نفر، به‌عنوان گروه نمونه انتخاب شدند. دو گروهی که به این طریق تشکیل شد مشابه هم بودند و اندازه‌گیری متغیرهای وابسته برای هر دو گروه در یک‌زمان و تحت یک شرایط صورت گرفت. برای اندازه‌گیری از پرسشنامه‌ی مهارت اجتماعی گرشام و الیوت استفاده شده است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل پژوهش، از روش تحلیل کوواریانس استفاده گردید. در نهایت نتایج نشان داد، بین میانگین دو گروه آزمودنی تفاوت معنی‌داری وجود دارد و محیط یادگیری الکترونیکی در میزان مهارت‌های اجتماعی و مولفه‌های مهارت‌های اجتماعی کاربران این محیط، عملکرد بهتری نسبت به آموزش حضوری (رودررو) نشان داده است.
واژگان کلیدی: مهارت‌های اجتماعی مولفه‌های مهارت اجتماعی روش آموزش حضوری روش آموزش الکترونیکی	کلیدواژه‌ها: مهارت‌های اجتماعی، مولفه‌های مهارت اجتماعی، روش آموزش حضوری، روش آموزش الکترونیکی.

Comparison of social skills of students in in-person training and online system

Maryam Falahi¹, Esmaeil Zaraii Zavaraki² and Dariosh Nourozi¹

¹ Department of Instructional Technology, College of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran.

² Department of Instructional Technology, College of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran (Corresponding Author) zavaraki@atu.ac.ir.

ARTICLE INFORMATION

Original Research Paper

Received 22 April 2017

Accepted 18 June 2018

Keywords:

Social skills

Components of social skills

Conventional training method

E-Learning training method

ABSTRACT

The purpose of this research was comparing the social skills of students under conventional training and e-learning education system. The research method is quasi-experimental with two experimental groups. The first comparison was done using a "Pre-Test" and second comparison was also done using a "Post-Test". A total of 48 people were randomly selected as a sample group. These two groups were similar and comparing the dependent variable was done at the same time and under the same condition. The social skills questionnaire By Garsham & Elliot was used. The Analyze Of Covariance (ANCOVA) was used for analyzing data. The results showed that there are significant differences between the two groups and e-learning environment in terms of social skills and social skills components of users of this environment has shown better performance in comparison to Face-To-Face training.

Keywords: Social skills, Components of social skills, Conventional training method, e-learning training method.

1. مقدمه

با توجه به افزایش روزافزون اطلاعات در عصر حاضر و رشد و تکوین الگوهای آموزشی و تحولی که در مفهوم یادگیری رخ داده است، تغییر رویکرد آموزش از شیوه‌های حضوری به روند آموزش الکترونیکی در جهت استفاده از امکانات و منابع الکترونیکی و آموزش مجازی اهمیت بسیاری یافته است. در سال‌های اخیر رویکرد مستقل تکنولوژی به‌گونه‌ای مداوم تدریس و یادگیری رویکرد تلفیقی روی آورده‌اند [1]. آموزش سنتی، برنامه آموزش منسجمی است که براساس دستورالعمل معلم و برنامه حضوری متمرکز می‌باشد، این بخش شامل مبحث معلم محور و دانش منتقل‌شده توسط معلم به دانش آموزان است. دانش آموزان به‌واسطه سن و احتمالاً توانایی در یک کلاس قرار می‌گیرند و مطالب آموزشی مبتنی بر کتاب‌های درسی، مطالب ارائه‌شده در سخنرانی‌ها و تکالیف کتبی در اختیار دانش آموزان قرار می‌گیرد [2].

آموزش حضوری، نظام آموزشی است که در آن برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی به صورت حضوری و در مکان و زمان مشخصی برگزار می‌شود و مدرسان بی‌واسطه به فراگیران آموزش می‌دهند. این نوع نظام آموزشی که از آن به عنوان آموزش سنتی یا چهره به چهره نیز نام برده می‌شود، معمولاً در کلاس درس و یا سالن برگزار می‌گردد [3]. از رایانه به عنوان ابزاری قدرتمند و در عین حال مقرون به صرفه در زندگی مردم برای هر کار و فعالیتی استفاده می‌شود. استفاده از رایانه در آموزش و پرورش، در سال‌های اخیر به طور چشمگیری افزایش یافته است و در حال حاضر از رایانه‌ها و فن‌آوری‌های مرتبط در بسیاری از مدارس در سراسر جهان استفاده می‌گردد [4]. تا چندی پیش افراد برای آموزش و یادگیری نیاز به زمان و مکان مشخصی داشتند که دوره جمع شوند ولی امروزه با پیشرفت فناوری‌های رایانه و شبکه تا حدودی این نیاز از بین رفته است و هرکسی به‌زودی قادر خواهد بود هر چیزی را در هر زمانی و مکانی یاد بگیرد. این امر در سایه نظام جدیدی از آموزش صورت می‌گیرد که آموزش الکترونیکی نامیده می‌شود [5].

تمامی محققان اتفاق نظر دارند، که اکثر رفتارهای اجتماعی آموختنی هستند، زیرا کودکانی که در بین انسان‌ها بزرگ نشده‌اند، از لحاظ اجتماعی رفتارهایی متفاوت و نامقبول دارند و قادر به تکلم نمی‌باشند. تحقیقات پیشین نشان داده‌اند، که کمبود مهارت‌های اجتماعی رابطه قدرتمندی با رشد آسیب‌شناسی روانی دارد [6]. تعاملات اجتماعی علاوه بر اینکه با ارضای نیازها و اهداف خود فرد مرتبط است. در عین حال به نیازها و اهداف

دیگران نیز توجه دارد که این تفاوت به دو بعد؛ الف) مهارت‌های اجتماعی خودمحور که براساس نیازهای خود هدف‌گذاری می‌شوند (ابراز وجود و مشارکت اجتماعی) و ب) مهارت‌های اجتماعی دیگرمحور که براساس پی‌گیری نیازهای دیگر افراد هدف‌گذاری می‌شود (همکاری اجتماعی و رفتاری غیرتهاجمی) [7]. مهارت‌های اجتماعی، یکی از عناصر اجتماعی شدن افراد در کلیه فرهنگ‌ها و جوامع هستند. در سال 1991، راکز آموزش مهارت‌های اجتماعی را یک مرحله اصلی برای سازگاری افراد با دنیای جدید معرفی کرد. از طرف دیگر سال‌هاست که سازمان بهداشت جهانی و یونیسف، رویکرد مهارت‌های اجتماعی را به عنوان زیر مجموعه مهارت‌های زندگی مطرح کرده‌اند [8].

مهارت‌های اجتماعی شامل مؤلفه‌هایی می‌باشند. تحمل‌پذیری، نحوه واکنش در مواجهه با تعارض، تفکر انتقادی، تصمیم به قبول یا قطع یک عقیده و موفقیت براساس دلایل و شواهد منطقی، مسئولیت‌پذیری، بر عهده گرفتن کار یا وظیفه‌ای و پاسخگو بودن نسبت به آن، فعالیت‌های گروهی، شرکت در فعالیت‌های دسته جمعی، انجام وظیفه، خویشتن‌داری، همدلی، به دست آوردن، غنی کردن و توسعه ارتباطات جدید با سایر افراد جامعه، احترام به دیگران، توجه به روابطی که موجب حفظ منزلت اجتماعی خود و دیگران می‌شود و در نهایت همکاری و هماهنگی با اعمال دیگران در جهت هدف مشترک از مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی هستند [9]. از میان تمام سازمان‌هایی که نقش کلیدی در اجتماعی کردن افراد دارند، نظام‌های آموزشی، اولین جایگاه رسمی جهت کسب تجربه‌های اجتماعی و از اساسی‌ترین عنصر رشد اجتماعی افراد محسوب می‌شوند چرا که نظام تعلیم و تربیت هر جامعه زیربنای توسعه اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی آن جامعه به شمار می‌رود [10].

متسون و همکاران [11] مهارت‌های اجتماعی را به عنوان رفتارهای قابل مشاهده و اندازه‌گیری تعریف کردند که استقلال، قابلیت پذیرش و کیفیت مطلوب زندگی را بهبود می‌بخشد. این مهارت‌ها برای سازش یاختگی و کارکرد بهنجار مهم هستند و نارسایی در مهارت‌های اجتماعی به طور نزدیکی با اختلالات روانی و مشکلات رفتاری مرتبط است. مک اینرنی و دنیس [12] در ارزیابی نشانه‌های مهارت‌های اجتماعی به پنج عنصر اصلی اشاره می‌کنند:

- 1) مهارت‌های اجتماعی به طور معمول آموخته می‌شوند.
- 2) مستلزم داوطلب شدن و ارائه پاسخ‌های مناسب و موثرند.
- 3) تقویت‌های اجتماعی دیگران را به حداکثر می‌رسانند.

روابط گروهی لازم است [15]. نتیجه حاصله از پژوهش آدیمی در بررسی تاثیر آموزش به کمک کامپیوتر بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه در درس مطالعات اجتماعی به نتیجه پژوهش حاضر نزدیک می‌باشد و نشان‌دهنده این است که کاربرد کامپیوتر تاثیر معناداری در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در این درس دارد [16]. راوی و جردن [17] در تحقیقی به "مقایسه سه روش تدریس سنتی، آنلاین و تلفیقی بر احساس تعلق اجتماعی" پرداختند. یافته‌های پژوهش با مانکوا مورد تجزیه و تحلیل و نتایج آنان نشان داد، یادگیری تلفیقی در مقایسه با هر دو روش سنتی و آنلاین اثربخشی بیشتری بر احساس تعلق اجتماعی دارد. اشاره به نتیجه پژوهش کوهلر و همکاران [18] که با استفاده از مقیاس مهارت اجتماعی گرشام و الیوت 23 دانش‌آموز را مورد مطالعه قرار دادند که 7 دانش‌آموز مربوط به مدارس آنلاین و 16 دانش‌آموز مربوط به مدارس عادی بود. مقیاس درجه‌بندی والدین نشان داد، که کودکان مدارس آنلاین از نظر مهارت اجتماعی متوسط به بالا نمره‌گذاری شدند. درحالی‌که کودکان مدارس عادی از نظر مهارت اجتماعی در حد متوسط نمره‌گذاری شدند، به نظر ضروری می‌آید.

اهمیت این پژوهش نشأت گرفته از اهمیتی است که باید برای آموزش قائل شد. در این زمینه تنها بررسی عواملی که موجب پیشرفت فرآیند آموزش می‌شوند کافی نیست، بلکه باید در عین توجه به نکات مثبت، معایب، محدودیت‌ها و عواملی که آموزش را با اختلال روبرو می‌سازد نیز مورد بررسی قرار داد و با علت-یابی این موارد، در جهت هموارسازی و رفع آنها اقدام نمود و مسیرهای آموزشی را بهبود بخشید. از جمله مواردی که در نظام‌های آموزشی باید مورد توجه قرار گیرد؛ توجه به جنبه‌های انسانی، ارتباطی و انگیزشی یادگیرندگان می‌باشد. چنانچه نظام‌های آموزشی در ارتباط با این متغیرها عملکردی ضعیف داشته باشند، باید هر چه سریع‌تر در رفع آنها اقدام کنند؛ زیرا این محدودیت‌ها گاهی در حدی ریشه‌دار می‌شود، که گاهی موجب کناره‌گیری دریافت‌کنندگان آموزش‌های مختلف (هم آموزش حضوری و هم الکترونیکی) از فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی و هر آنچه به حضور در اجتماع نیازمندست منجر گردد و آنها را از ادامه تحصیل باز می‌دارد. از آنجایی که آموزش بیشتر از جنبه شناختی مورد بررسی قرار می‌گیرد و به مثابه مکانی جهت آموزش و یادگیری، به آن نگریسته می‌شود؛ لذا تحقیقات و پژوهش‌هایی که در این زمینه انجام می‌گیرد، متمرکز به این موارد هستند، اما ذکر این نکته، در اینجا ضروری

(4) ماهیتی تعاملی دارند و به زمانبندی مناسب و موثر متقابل برخی از رفتارها احتیاج دارند.

(5) تحت تاثیر عوامل محیطی همچون سن، جنس و پایگاه طرف مقابل می‌باشند.

در راستای پژوهش حاضر، تحقیقات همجواری گزارش می‌شود که بخشی توسط محققان داخلی و بخشی محققان خارجی انجام گرفته‌اند، مرآتی و اسلام‌پناه در تحقیق خود با عنوان "بررسی رابطه بین وابستگی به اینترنت و مهارت‌های اجتماعی دانشجویان" نشان دادند، که بین وابستگی به اینترنت و مولفه‌های آغازگری و خاتمه، ابراز وجود، تقویت اجتماعی، همدلی و همکاری رابطه منفی معنی‌دار وجود دارد، اما بین وابستگی به اینترنت و مهارت جهت‌دهی رابطه معنی‌داری وجود ندارد. همچنین نتایج حاکی از آن بود که مولفه‌های آغازگری و خاتمه، ابراز وجود، تقویت اجتماعی، همدلی و همکاری 83 درصد از واریانس وابستگی به اینترنت را تبیین می‌کنند [13]. در حالی که در تحقیق به انجام رسیده به وسیله شهسواری اصفهانی، مصلی‌نژاد و سبحانیان [14] با هدف "مقایسه تاثیر استفاده از دو روش آموزش مجازی و سنتی بر مهارت‌های قابلیت‌مدار دانشجویان" نتایجی به اثبات رسید که در نقطه مقابل با نتایج تحقیق فعلی به نظر می‌رسد؛ به این شرح که بین نمرات تئوری و عملی دانشجویان در روش آموزش سنتی ارتباط معناداری از نظر آماری وجود ندارد. به این معنی که دانشجویان با به کارگیری دانش برگرفته از دروس تئوری، در نمایش مهارت‌های عملی نیز موفق بوده‌اند ولی بررسی همین رابطه در گروه آموزش مجازی معنی‌دار نبود. آنها چنین نتیجه‌گیری می‌کنند، که روش آموزش سنتی جهت دستیابی به اهداف آموزشی دروس موردنظر، شیوه قابل اعتمادی است و می‌توان نتیجه‌گیری کرد که شیوه‌های نوین آموزش و بهره‌گیری از آموزش مجازی به تنهایی یک راه‌حل برای آموزش مهارت‌ها نیست.

از تحقیقات دیگر در این زمینه، تحقیقی با عنوان "تاثیر آموزش رسانه‌ای را بر روی مهارت اجتماعی دانش‌آموزان" که توسط رشیدپور و همکاران انجام پذیرفت مورد مطالعه قرار گرفت، نتایج مطالعه نشان داد، که یک همبستگی قوی بین دو جنبه از مهارت‌های اجتماعی و کاربرد اینترنت توسط دانش‌آموزان وجود دارد. کاربرد اینترنت به رشد جنبه مخصوصی از توانایی‌ها و مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان کمک می‌کند و باعث موفقیت آن‌ها در ارتباطات آموزشی و اجتماعی می‌شود و از این‌رو آموزش رسانه‌ای برای رشد مهارت‌های اجتماعی و

می‌باشد و از هر دانشگاه 16 نفر به عنوان نمونه مورد بررسی قرار گرفتند و نمونه نهایی جمعا 48 نفر آزمودنی را دربرگرفت، اما با توجه به اینکه در چنین طرح‌هایی یکی از منابع تهدیدکننده اعتبار درونی پژوهش، افت آزمودنی‌ها می‌باشد، لذا محقق به منظور جبران این مسئله حجم هر گروه را 18 نفر انتخاب کرد. بدین ترتیب حجم هر گروه برابر با 18 نفر انتخاب گردید. در پژوهش حاضر برای اندازه‌گیری میزان مهارت-های اجتماعی دانشجویان از آزمون سنجش مهارت‌های اجتماعی گرشام و البوت استفاده گردیده است.

جهت اجرای پروژه پس از مشخص کردن نمونه و هماهنگی‌های لازم با دانشگاه‌های موردنظر و گرفتن مجوز کتبی از دانشگاه برای توزیع پرسشنامه، با مشخص شدن ساعت و روز اجرای آن و نیز با در نظر گرفتن زمان کلاس دانشجویان، در بهمن ماه سال 1393 (یعنی از بدو شروع ترم دوم تحصیلی) پرسشنامه‌ها توزیع گردید و جهت در جریان گذاشتن دانشجویان در نحوه‌ی درست پر کردن پرسشنامه‌ها به بیان هدف اجرای پژوهش و توضیحاتی در مورد نحوه پاسخ‌گویی به سوالات پرداخته شد و مرحله دوم اجرای پرسشنامه در خرداد ماه سال 1394 (یعنی پایان ترم دوم تحصیلی) انجام شد. در دانشگاه‌های آموزش حضوری (دانشگاه علامه طباطبایی و دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران- جنوب) پرسشنامه‌ها به صورت دستی بین آزمودنی‌ها تقسیم شد و در دانشگاه آموزش الکترونیکی (دانشگاه آزاد اسلامی واحد آموزش- های الکترونیکی) پرسشنامه بر روی LMS درس قرار داده شد. در ابتدا پرسشنامه توسط استاد درس طراحی آموزشی بر روی LMS دانشگاه و در قسمت "تمرین" درس قرار داده شد.

از طریق LMS برای پرسشنامه پژوهش، که با عنوان "تمرین" در اختیار دانشجویان قرار داده شده بود، وقت تعیین شد. سیستم آموزشی به گونه‌ای تنظیم گردیده که چنانچه کاربری پس از زمان تعیین شده به تمرین (پرسشنامه) پاسخ می‌داد سیستم، پاسخ او را ثبت نمی‌کرد، ولی این مسئله از طریق قابل حل بود، اینکه استاد وقت اضافی جهت تمرین برای LMS تعریف می‌کرد. کاربران از دو طریق امکان بازگرداندن پرسشنامه را داشتند؛ یکی از طریق LMS و در همان قسمت تمرین و در صورت موفق نشدن جهت ارسال از این طریق، می‌توانستند به ایمیل استاد خود ارسال کنند. توزیع پرسشنامه‌ها در هر سه دانشگاه در کلاس درس طراحی آموزشی انجام گردید. در نهایت با جمع‌آوری پرسشنامه‌های پر شده توسط دانشجویان هر سه دانشگاه، داده‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. روش‌های آماری به کار رفته این پژوهش شامل روش‌های آمار توصیفی و

به نظر می‌رسد، که نه فقط مسایل شناختی بلکه جنبه‌های عاطفی و روانی محیط‌های تحصیلی و به طور کلی، نظام آموزشی نیز باید مورد بررسی قرار گیرد و به آنها ارج نهاده شود. زیرا نقشی حیاتی و تعیین‌کننده در یادگیرنده و میزان کیفیت نظام آموزشی دارند. در این بین، این پژوهش با تاکید بر یک جنبه از مسایل حیطه عاطفی، کار خود را انجام می‌دهد، یعنی مهارت‌های اجتماعی. بنابراین؛ اهداف پژوهش به شرح زیر می‌باشند؛ 1- بین میزان مهارت اجتماعی دانشجویان دختر و پسر رشته‌ی تکنولوژی آموزشی که از آموزش الکترونیکی و حضوری بهره‌مند می‌شوند، تفاوت وجود دارد. 2- بین دانشجویان دختر و پسر رشته‌ی تکنولوژی آموزشی که از آموزش الکترونیکی و حضوری بهره‌مند می‌شوند، در میزان مؤلفه‌های مهارت اجتماعی، تفاوت وجود دارد.

2. روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ روش تحقیق در حیطه تحقیقات نیمه تجربی (شبه‌آزمایشی) قرار می‌گیرد. طرح تحقیق به محقق کمک می‌کند که به مسایل مورد مطالعه پاسخ صحیح بدهد و شیوه تغییر و متغیرهای مزاحم را تحت کنترل قرار دهد. کیفیت طرح تحقیق تعیین‌کننده میزان توانایی محقق در کنترل تحقیق است. در مطالعات تربیتی و رفتاری چون عملا امکان استفاده از طرح‌های آزمایشی واقعی وجود ندارد؛ بنابراین از طرح‌های نیمه-تجربی (شبه‌آزمایشی) استفاده می‌شود. در واقع این نوع طرح زمانی به کار برده می‌شود که امکان اجرای طرح‌های تجربی (آزمایشی) حقیقی وجود ندارد البته به علت وجود محدودیت-هایی که در گزینش و تقسیم آزمودنی‌ها و دستکاری شرایط تجربی در تحقیقات علوم انسانی و تجربی وجود دارد، محققان این حوزه به استفاده از این نوع طرح‌های نیمه‌تجربی ناگزیر می‌شوند [19, 20]. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد رشته تکنولوژی آموزشی می‌باشند، که در سال 93-94 مشغول تحصیل بودند. نمونه پژوهش دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی با گرایش تکنولوژی آموزشی دانشگاه علامه طباطبایی و دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی با گرایش تکنولوژی آموزشی مرکز کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی با گرایش تکنولوژی آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران- جنوب بودند که در سال 93-94 به دانشگاه ورود پیدا کردند. نمونه‌گیری از نوع تصادفی ساده

همانطور که جدول شماره (1) نشان می‌دهد: میانگین و انحراف معیار پیش‌آزمون متغیر مهارت اجتماعی به ترتیب در گروه حضوری در زنان 51.95 و 9.21 و در مردان 52.77 و 4.78 شد. در کل میانگین و انحراف معیار پیش‌آزمون این متغیر در گروه حضوری 52.28 و 7.63 شد. میانگین و انحراف معیار پیش-آزمون متغیر مهارت اجتماعی به ترتیب در گروه الکترونیکی در زنان 58.67 و 5.72 و در مردان 49.14 و 8.85 شد. در کل میانگین و انحراف معیار پیش‌آزمون این متغیر در گروه الکترونیکی 54.50 و 8.52 شد. میانگین و انحراف معیار پس‌آزمون متغیر مهارت اجتماعی به ترتیب در گروه حضوری در زنان 54.05 و 9.68 و در مردان 56.85 و 8.09 شد. در کل میانگین و انحراف معیار پس‌آزمون این متغیر در گروه حضوری 55.19 و 9.03 شد. میانگین و انحراف معیار پس‌آزمون متغیر مهارت اجتماعی به ترتیب در گروه الکترونیکی در زنان 62.78 و 5.74 و در مردان 63.86 و 6.20 شد. در کل میانگین و انحراف معیار پس‌آزمون این متغیر در گروه الکترونیکی 63.25 و 5.76 شد.

روش‌های آمار استنباطی بوده است. در سطح آمار توصیفی از میانگین، انحراف استاندارد، فراوانی برای توصیف شرایط موجود استفاده گردید. در سطح آمار استنباطی جهت تعمیم صفات نمونه به جامعه از آزمون تحلیل کوواریانس تک متغیری برای آزمون فرضیه‌ها استفاده شد. برای توصیف و تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS 22 استفاده گردید.

3. نتایج و بحث

این پژوهش دارای دو گروه آزمایشی بود که یک گروه به صورت الکترونیکی (غیرحضوری) و یک گروه به صورت حضوری تحت آموزش قرار گرفتند. آزمودنی‌ها از هر دو جنس زن و مرد بودند که 19 نفر از شرکت‌کنندگان زن در گروه حضوری قرار داشتند و 9 نفر در گروه الکترونیکی قرار داشتند. در کل 28 نفر از شرکت‌کنندگان زن بودند. 13 نفر از شرکت‌کنندگان مرد در گروه حضوری و 7 نفر از شرکت‌کنندگان مرد در گروه الکترونیکی قرار داشتند. در کل 20 نفر از شرکت‌کنندگان مرد بودند. 32 نفر از شرکت‌کنندگان در گروه حضوری و 16 نفر در گروه الکترونیکی قرار داشتند.

جدول 1. میانگین و انحراف معیار متغیر مهارت‌های اجتماعی

Table 1. Mean and standard deviation of social skills variable

Test	Group	Gender	statistical indicators				
			Average	Standard deviation	Moderated average	Number	
Pre-test	In person	Female	51.95	9.21	-	19	
		Male	52.77	4.78	-	13	
		Total	52.28	7.63	-	32	
	Electric	Female	58.67	5.72	-	9	
		Male	49.14	8.85	-	7	
		Total	54.50	8.52	-	16	
	Total	Female	54.11	8.74	-	28	
		Male	51.50	6.50	-	20	
		Total	53.02	7.92	-	48	
	Past- test	In person	Female	54.05	9.68	53.77	19
			Male	56.85	8.09	56.78	13
			Total	55.19	9.03	55.27	32
Electric		Female	62.78	5.74	64.23	9	
		Male	63.86	6.20	62.85	7	
		Total	63.25	5.76	63.54	16	
Total		Female	56.86	9.45	59.00	28	
		Male	59.30	8.07	59.81	20	
		Total	57.88	8.90	-	48	

جدول شماره 2. میانگین و انحراف معیار مؤلفه‌های مهارت اجتماعی در پیش‌آزمون

Table 2. Mean and standard deviation of social skills components in pre-tTest

Test	Group	Gender	Statistical indicators	Variables				
				Cooperation	Decisive behavior	Continenace	Sympathy	
Pre- test	In person	Female	Average	10.21	13.63	12.79	15.32	
			standard deviation	2.04	2.75	2.50	3.44	
		Male	Average	10.69	13.69	12.54	15.85	
			standard deviation	1.31	1.18	2.10	2.11	
	Electronic	Female	Average	11.89	15.22	14.44	17.11	
			standard deviation	1.83	2.33	3.20	1.53	
		Male	Average	9.57	12.86	12.43	14.29	
			standard deviation	2.87	1.95	2.82	3.45	
	Total	Female	Average	10.75	14.14	13.32	15.89	
			standard deviation	2.10	2.69	2.80	3.05	
		Male	Average	10.30	13.40	12.50	15.30	
			standard deviation	2.00	1.50	2.30	2.67	
	Past- test	In person	Female	Average	12.84	13.16	13.00	15.05
				Standard deviation	2.5	2.58	3.68	2.87
			Moderated average	Average	12.75	13.06	12.85	14.94
				Standard deviation	13.00	13.69	14.38	15.77
			Male	Average	2.55	3.14	2.14	2.42
				Moderated average	12.94	13.74	14.38	15.80
Moderated average			Average	14.67	15.67	15.11	17.33	
			Standard Deviation	1.58	1.80	2.31	1.65	
Electronic			Moderated Average	Average	15.14	16.06	15.84	17.74
				Standard deviation	15.29	15.71	15.86	17.00
			Male	Average	1.70	1.70	2.11	1.52
				Moderated average	15.03	15.39	15.31	16.69
		Moderated average	Average	13.43	13.96	13.68	15.79	
			Standard deviation	2.37	2.61	3.41	2.74	
Total		Moderated average	Average	13.94	14.55	14.34	16.34	
			Standard deviation	13.80	14.40	14.90	16.20	
		Male	Average	2.50	2.85	2.19	2.19	
			Moderated average	13.98	14.56	14.85	16.25	

دو گروه حضوری و الکترونیکی با $F_{(1,43)} = 10.84$ و سطح معناداری 0.002 تفاوت معناداری را بین دو گروه با 99 درصد اطمینان نشان می‌دهد. ($P < 0.01$). در گروه حضوری میانگین تعدیل‌شده‌ی این متغیر 55.27 و در گروه الکترونیکی 63.54 بود که نشان می‌دهد گروه الکترونیکی در متغیر مهارت‌های اجتماعی بهتر از گروه حضوری عمل کرده‌اند. بین دو گروه مردان و زنان با $F_{(1,41)} = 0.09$ و سطح معناداری 0.75 تفاوت معناداری را بین دو گروه نشان نمی‌دهد. ($P > 0.05$). اثر تعاملی گروه و جنسیت در این متغیر با $F_{(1,41)} = 0.69$ و سطح معناداری 0.40 معنادار نبود. ($p > 0.05$).

فرضیه 2: بین دانشجویان دختر و پسر رشته تکنولوژی آموزشی که از آموزش الکترونیکی و حضوری بهره‌مند می‌شوند در میزان مؤلفه‌های مهارت اجتماعی تفاوت وجود دارد.

همانطور که در جدول شماره (4) مشاهده می‌شود: نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیری (آزمون اثر پیلائی) بین دو گروه حضوری و الکترونیکی بر روی نمرات تعدیل‌شده مؤلفه‌های مهارت اجتماعی با $F_{(4,37)} = 3.15$ و سطح معناداری 0.025 تفاوت معناداری را بین دو گروه نشان می‌دهد. یعنی اثر ترکیب خطی 4 مؤلفه‌ی مهارت اجتماعی در دو گروه معنادار است ($P < 0.05$). نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیری (آزمون اثر پیلائی) بین دو گروه مرد و زن بر روی نمرات تعدیل‌شده مؤلفه‌های مهارت اجتماعی با $F_{(4,37)} = 0.13$ و سطح معناداری 0.96 تفاوت معناداری را بین دو گروه نشان نمی‌دهد. یعنی اثر ترکیب خطی 4 مؤلفه‌ی مهارت اجتماعی در دو گروه مرد و زن معنادار نیست. ($P > 0.05$). نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیری (آزمون اثر پیلائی) بین اثر تعاملی گروه و جنسیت بر روی نمرات تعدیل‌شده مؤلفه‌های مهارت اجتماعی با $F_{(4,37)} = 0.71$ و سطح معناداری 0.71 تفاوت معناداری را بین دو گروه نشان نمی‌دهد. یعنی اثر ترکیب خطی 4 مؤلفه‌ی مهارت اجتماعی برای اثر تعاملی گروه و جنسیت معنادار نیست ($P > 0.05$).

همانطور که در جدول شماره (2) مشاهده می‌شود: میانگین و انحراف معیار پیش‌آزمون مؤلفه‌ی همکاری و تعاون در گروه حضوری 10.41 و 1.77 و در گروه الکترونیکی 10.88 و 2.55 بود. میانگین و انحراف معیار پیش‌آزمون رفتار قاطع در گروه حضوری 13.66 و 2.22 و در گروه الکترونیکی 14.19 و 2.42 بود. میانگین و انحراف معیار پیش‌آزمون مؤلفه‌ی خویشتن‌داری در گروه حضوری 12.69 و 2.32 و در گروه الکترونیکی 13.56 و 3.11 بود. میانگین و انحراف معیار پیش‌آزمون مؤلفه‌ی همدلی در گروه حضوری 15.53 و 2.95 و در گروه الکترونیکی 15.88 و 2.84 بود.

میانگین و انحراف معیار پس‌آزمون مؤلفه‌ی همکاری و تعاون در گروه حضوری 12.91 و 2.48 و در گروه الکترونیکی 14.44 و 1.61 بود. میانگین و انحراف معیار پس‌آزمون رفتار قاطع در گروه حضوری 13.38 و 2.79 و در گروه الکترونیکی 15.69 و 1.70 بود. میانگین و انحراف معیار پس‌آزمون مؤلفه‌ی خویشتن‌داری در گروه حضوری 13.56 و 3.18 و در گروه الکترونیکی 15.44 و 2.19 بود. میانگین و انحراف معیار پس‌آزمون مؤلفه‌ی همدلی در گروه حضوری 15.34 و 2.68 و در گروه الکترونیکی 17.19 و 1.55 بود. برای بررسی معنی‌داری تفاوت بین گروه‌های مورد مطالعه در پژوهش از تحلیل کوواریانس تک و چندمتغیری استفاده شد که نتایج این آزمون‌ها در جداول زیر ارائه شده است. قبل از انجام تحلیل مفروضه‌ی نرمال بوده متغیرهای وابسته با استفاده از آزمون کالمگروف اسمیرنف، مفروضه‌ی یکسانی شیب رگرسیون با استفاده از آزمون واریانس، مفروضه‌ی برابری واریانس گروه‌های مورد مطالعه با استفاده از آزمون f لوین، مفروضه‌ی برابری ماتریس‌های واریانس کوواریانس با استفاده از آزمون ام باکس بررسی شود و با سطح معنی‌داری بزرگتر از 0.05 تأیید شد.

فرضیه 1: بین میزان مهارت اجتماعی دانشجویان دختر و پسر رشته‌ی تکنولوژی آموزشی که از آموزش الکترونیکی و حضوری بهره‌مند می‌شوند تفاوت وجود دارد.

با توجه به جدول شماره (3) نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری بر روی نمرات تعدیل‌شده‌ی متغیر مهارت اجتماعی: بین

جدول شماره 3. نتایج تحلیل کوواریانس تک‌متغیری بر روی نمرات تعدیل‌شده‌ی متغیر مهارت اجتماعی

Table 3. Results of ANCOVA on moderated scores of social skill variables

Statistical index of variables	Sum of squares	Degrees of freedom	f	Significance level	Effect size	Test power
Pre-test	169.13	1	2.59	0.11	0.05	0.35
Group	705.92	1	10.84	0.002	0.20	0.89
Gender	6.39	1	0.09	0.75	0.002	0.06
Gender * group	45.18	1	0.69	0.40	0.016	0.12
Error	2797.92	43				
Total	164502	48				

جدول شماره 4. نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیری برای مقایسه دو گروه بر روی نمرات تعدیل شده مؤلفه‌های مهارت اجتماعی
 Table 4. Multivariate analysis of variance for comparing two groups on moderated scores of social skill components

	Multivariate		Single variable							
	$F_{(4,37)}$	SIG	Cooperation and cooperation		Decisive behavior		Continance		Sympathy	
			$F_{(1,40)}$	SIG	$F_{(1,40)}$	SIG	$F_{(1,40)}$	SIG	$F_{(1,40)}$	SIG
Group	3.15	0.025	9.68	0.002	8.75	0.005	4.75	0.035	5.91	0.020
Gender	0.13	0.96	0.003	0.95	0.001	0.98	0.29	0.58	0.01	0.90
Group Gender*	0.52	0.71	0.04	0.84	0.66	0.42	1.18	0.28	1.42	0.24

از 4 مؤلفه‌ی مهارت اجتماعی بین دو گروه مردان و زنان تفاوت معنادار وجود نداشت. همچنین اثر ترکیب خطی هر 4 مؤلفه در اثر تعاملی دو متغیر مستقل معنادار نبود. بنابراین و براساس نتایج حاصله از پژوهش، می‌توان این تحقیق را با نتایج تحقیقات مرآتی و اسلام‌پناه، رشیدپور و همکاران، آدیمی، کوهلر و همکاران همسو و با نتیجه پژوهش شهسواری اصفهانی، مصلی-نژاد و سبحانیان، راوی و جردن ناهمسو دانست.

4. نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به منظور مقایسه مهارت‌های اجتماعی و مولفه‌های آن در بین دانشجویان در دو نظام آموزش حضوری و الکترونیکی انجام گرفت و نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق حاکی از آن است، که محیط یادگیری الکترونیکی بر میزان مهارت‌های اجتماعی و مولفه‌های آن بر دانشجویان تاثیر مثبت دارد. دانشجویانی که در محیط یادگیری الکترونیکی قرار داشتند، نمرات بالاتری از گروه دیگر که تحت آموزش در محیط سنتی بودند کسب نمودند. این امر بیانگر موثر بودن محیط طراحی شده برای یادگیری الکترونیکی در میزان مهارت‌های اجتماعی است.

فرضیه اول: بین میزان مهارت اجتماعی دانشجویان دختر و پسر رشته‌ی تکنولوژی آموزشی که از آموزش الکترونیکی و حضوری بهره‌مند می‌شوند تفاوت وجود دارد. یافته‌های کلی در خصوص فرضیه اول نشان داد، تفاوت معناداری بین نمرات مهارت‌های اجتماعی یادگیرندگان محیط حضوری و الکترونیکی وجود دارد؛ به عبارت دیگر، با بررسی میانگین نمرات دو گروه در پیش‌آزمون و پس‌آزمون نتایج نشان می‌دهد، که میزان مهارت‌های اجتماعی یادگیرندگان محیط الکترونیکی بیشتر از یادگیرندگان محیط حضوری بوده و آنان نمرات بالاتری را کسب کردند، همچنین نتایج تحلیل کوواریانس بین پیش‌آزمون دو گروه با حذف اثر پس‌آزمون در متغیر مهارت‌های اجتماعی با درجه آزادی 3 و 3 $F =$ و سطح معناداری 0.74 تایید می‌شود. نتایج تحلیل

بین دو گروه در مؤلفه‌ی همکاری و تعاون با $F_{(1,40)} = 9.68$ و سطح معناداری 0.003 در سطح 99 درصد اطمینان تفاوت معنادار وجود دارد ($P < 0.006$). میانگین تعدیل‌شده‌ی گروه حضوری 12.84 و گروه الکترونیکی 15.08 بود که این نشان می‌دهد گروه الکترونیکی بهتر از گروه حضوری عمل کرده است. بین دو گروه در مؤلفه‌ی رفتار قاطع با $F_{(1,40)} = 8.75$ و سطح معناداری 0.005 در سطح 99 درصد اطمینان تفاوت معنادار وجود دارد ($P < 0.006$). میانگین تعدیل‌شده‌ی گروه حضوری 13.40 و گروه الکترونیکی 15.72 بود که این نشان می‌دهد گروه الکترونیکی بهتر از گروه حضوری عمل کرده است. بین دو مؤلفه‌ی خویشتنداری (کنترل خشم) و همدلی با سطح معناداری بزرگتر از 0.006 بین دو گروه تفاوت معنادار وجود نداشت ($P > 0.006$). همانطور که در نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیری ذکر شد اثر جنسیت و اثر تعاملی گروه * جنسیت معنادار نبوده است ($P > 0.05$).

در ابتدا میانگین نمرات آزمودنی‌ها در پیش‌آزمون تفاوت معناداری نداشت (حضوری، 52.28 و الکترونیکی، 54.50) ولی بعد از طی شدن زمان پیشنهادی و موردنظر جهت پژوهش (تمام طول یک ترم تحصیلی) تفاوت معناداری در نمرات پس‌آزمون دو گروه حضوری و الکترونیکی مشاهده شد (حضوری، 55.19 و الکترونیکی، 63.25). بین دو گروه حضوری و الکترونیکی در متغیر مهارت اجتماعی تفاوت معنادار وجود داشت و گروه الکترونیکی در این متغیر بهتر عمل کرده بود. بین مردان و زنان در مهارت‌های اجتماعی تفاوت معنادار وجود نداشت. اثر تعاملی گروه و جنسیت نیز در این متغیر معنادار نبود. از 4 مؤلفه‌ی مهارت اجتماعی بین دو گروه حضوری و الکترونیکی در مؤلفه‌های تعاون و همکاری و رفتار قاطع تفاوت معنادار وجود داشت. در دو مؤلفه‌ی همدلی و خویشتنداری بین دو گروه تفاوت معنادار وجود نداشت. همچنین اثر ترکیب خطی 4 مؤلفه‌ی بین دو گروه معنادار بود.

development Of psychopathology. *Child Psychol Psychiatry*, 42(5), 565-579.

[7] Groeben, M., Perren, S., Stadelman, S., & Klitzing, K. (2011). Emotional symptoms from kindergarten to middle childhood: Associations with self- and other-oriented social skills. *Eur Child Adolesc Psychiatry*, 20, 3-15.

[8] Birami, M., & Moradi, A.Z. (2006). Social impact on the quality of students social skills training. *Journal of Education, University of Tabriz*, 1(4), 47-67. [In Persian]

[9] Mofidi, F. (1992). *Preschool and primary education*. Tehran: Payam Nour University. [In Persian]

[10] Phillips. S.R. (2010). *Student discussions in cooperative learning groups in a high school mathematics classroom: A descriptive multiple cases study* (Unpublished doctoral dissertation), University Of Akron.

[11] Matson, J.L., Dempsey, T., & Lovullo. S.V. (2008). Characteristics of social skills for adults with intellectual disability autism and PDD-NOS, *Research in Autism Spectrum Disorders*, 1, 207-213.

[12] Meknerney, D.M. (2003). Achievement motivation and indigenous minorities. *Can Research Be Psychometric Cross-Cultural Research*, 29, 211-220.

[13] Merati, A., & Eslampanah, M. (2012). Lationship between Internet dependence and social skills of students. *Journal of Social Psychology*, 2(8), 24-34. [In Persian]

[14] Shahsavari Esfahani, S., Misalinejat, L., & Sobhanian. S. (2010). Comparison of the effects of virtual and traditional teaching methods on students' skills, capabilities circuit. *Hormozgan Medical Journal*, 14(3), 184-190. [In Persian]

[15] Rashidzadeh, A., Fathi Azar, E., & Hashemi, T. (2010). Effect of assertiveness training on social skills components pre-university school students. *Journal of Educational Psychology Studies*, 8(13), 57-72.

[16] Adeyemi, B. (2012). Effects of computer assisted instruction (Cat) on students' achievement in social studies in Osun State, Nigeria. *Mediterranean. Journal of Social Sciences*, 6(1), 69-73.

[17] Rovai, A.P., & Jordan, H.P. (2004). Blended learning and sense of community: A comparative analysis with traditional and fully online graduate courses. *Research in Open and Distance Learning*, 5(2), 1-13.

[18] Koehler, L.D., Langness, T.J., Pietig, S.S., Stoffel, N.L., & Wyttenbach, J.L. (2002). Socialization skills in home schooled children versus conventionally schooled

کوواریانس بین پیش آزمون دو گروه با حذف اثر پس آزمون در متغیر مهارت‌های اجتماعی در محیط یادگیری حضوری با درجه آزادی 3 و $F=0.105$ و سطح معناداری 0.062 تایید نمی‌شود. نتایج تحلیل کوواریانس بین پس‌آزمون دو گروه با حذف اثر پیش آزمون در متغیر مهارت‌های اجتماعی تحصیلی در محیط یادگیری حضوری و الکترونیکی تفاوت معنی‌دار زیادی مشاهده می‌شود.

فرضیه دوم: بین دانشجویان دختر و پسر رشته‌ی تکنولوژی آموزشی که از آموزش الکترونیکی و حضوری بهره‌مند می‌شوند در میزان مؤلفه‌های مهارت اجتماعی تفاوت وجود دارد. یافته‌های کلی در خصوص فرضیه دوم نشان داد، تفاوت معناداری بین نمرات مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی یادگیرندگان محیط حضوری و الکترونیکی وجود دارد؛ بر مبنای داده‌های به‌دست آمده معنادار بودن تفاوت بین مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی تایید شد.

پی‌نوشت

¹ این مقاله استخراج شده از پایان نامه می‌باشد.

5. مراجع

[1] Zaraii Zavaraki, E., & Tofaninejat, E. (2011). Blended Learning: A New Approach To The Education System, *Journal of Higher Education*, 14(2), 71-87. [In Persian]

[2] Staker, H., & Horn, M. B. (2012). *Classifying K-12 blended learning*. Mountain View. Ca: Innosight Institute.

[3] UNESCO advisory group: *Distance learning system: Remarks on trends, policies and strategies for distance learning* (Trans. Zaraii Zavaraki, E., & Safai Movahed, S.) (2011). Tehran: Cultural & Scientific Publications. [In Persian]

[4] Olga Pilli, A., & Meral Asku, B. (2013). The effects of Computer-Assisted Instruction on the achievement, attitudes and retention of fourth grade mathematics students in North Cyprus. *Computers & Education*, 62, 62-71.

[5] Maleki, M., & Aliabadi, Kh. (2010). The impact of instructional design patterns gagne and five-step Bybee In Network-Based teaching and learning Yadary students. *Journal of Educational Psychology*, 19(4), 99-116. [In Persian]

[6] Deater-Deckard, K. (2001). Annotation: Recent research examining the role of peer relationships in the

[20] Biabangard, I. (2007). *Research methods in psychology and educational sciences*. Tehran: Doran Publishers. [In Persian]

children. *Journal of Undergraduate Research*, 4(6), 469-474.

[19] Salari Pur, E. (2011). Effect of pre-organizing the academic achievement of students in the first year of secondary *social studies and social skills of a Master Bandarabas* (unpublished master's thesis), Islamic Azad University Of Marvdasht [In Persian]

How to cite this paper:

Falahi, M., Zaraii Zavaraki, E., And Nourozi, D., (2018). Comparison of social skills of students in in-person training and online system. *Journal of Technology of Education*, 13(1), 259-272.

DOI: 10.22061/jte.2018.2459.1629

URL: http://jte.sru.ac.ir/?_action=showPDF&article=795

Archive of SID